

UNHA CACERÍA DE MOUROS NA ILLA DE ONS

Por: Francisco Calo Lourido

Cando os do Porto do Son imos polas praias e polas pedras na baixamar a seguir a un temporal, para ver se atopamos algo que pague a pena, dicimos que imos ás crebas. Non souben de onde viña esta palabra ata que, lendo hai moitos anos a López Ferreiro, tropecei co seguinte: “Por el mismo motivo se

conceptuaban como de los Señores del territorio los quebrazos, que eran los restos de los naufragios que aconteciesen en las costas respectivas” (López Ferreiro, 1895: 45). Agora o significado volveuse diáfano e mesmo me decatei de que a raíz é a mesma que deu nome á nosa illa da Creba, que certamente rompe, creba, a ría de Muros e Noia. Sempre pensei que se trataba de palabras

de mariñeiros e da construción da Armada para loitar en Flandes. Non se remataría na data, pero o ano anterior aprobárase en Madrid que a flota, formada por oito galeóns e un patache, debería de ser entregada o 1 de maio deste ano de 1634 (Saavedra, 1996: 161). Non se entregou nese día nin nese ano, pero os mareantes de Portonovo tiñan aquel primeiro de maio outra cousa en qué pensar, pois un despiste ou un temporal -os documentos son neste caso demasiado cutres en datos- fixo que un barco de mouros dera á costa na illa de Ons. O que andaban a facer por aquí non é difícil de imaxinar e os habitantes dos portos das Rías Baixas tiñan aínda moi fresca a queima e destrución de Cangas naquel nefasto 9 de decembro de 1617, data por moitos esquecida, pero feitos e protagonistas convertidos en lenda e mesmo en nome de instituto de ensino secundario, coa salvidade

de que, se María Soliño debeu a tolemia a aquela incursión pirática, a súa tortura e morte, en 1621, foi cousa do católico instrumento da Santa Inquisición. Ó ano seguinte, en abril de 1622, foi saqueada a costa entre Portonovo e O Grove por 10 navíos de mouros, o que motivou que, en decembro dese ano, se concedera permiso ós mareantes de Portonovo para faenar en festivo e así poder reconstruír o que aqueles lles desfizeron (Caamaño, 1969: 121-122).

Os musulmáns non só levaron como escravos para a mourindade uns 200 cativos de Cangas daquela atacada de 1617, senón que, en sucesivas razzias, desaparecían cada pouco mariñeiros de toda a costa. Da vila de Pontevedra faltaban, o 3 de decembro de 1625, un total de 42 veciños que foran cativados

polos mouros (Pereira, 2000: 109, nota 298); e poderíamos engadir notas de moitos outros portos.

Así estaban as cousas, cando un barco de mouros foi contra a illa de Ons o 1 de maio de 1634. Precisamente, a causa de tanta incursión pirática, a illa estaba daquela, e aínda estaría durante moitos anos máis, deshabitada; pero os de Portonovo, xa fora porque o viron desde terra ou desde algún barco no mar, decátanse do naufraxio e saen cara a Ons coas súas pinazas e dornas. Non sabemos

Cantís de Ons. Enseada de Caniveliñas

homógrafas, pero non se me ocorrera que tiveran relación. Andando ás crebas atópanse cousas tan variadas como mercadorías e pezas levan os barcos que teñen a mala sorte de perder a carga ou a desgracia de afundir. O que non é tan habitual é atopar o que atoparon os de Portonovo hai agora 367 anos.

Situémonos no ano 1634, reinando en España e (aínda) en Portugal El-Rei Felipe IV. A costa galega andaba por esa época cos problemas derivados das levas

cántas embarcacións saíron, pero deberían de semellar unha flotilla, considerando que as tripulacións sumaban un total de 79 homes.

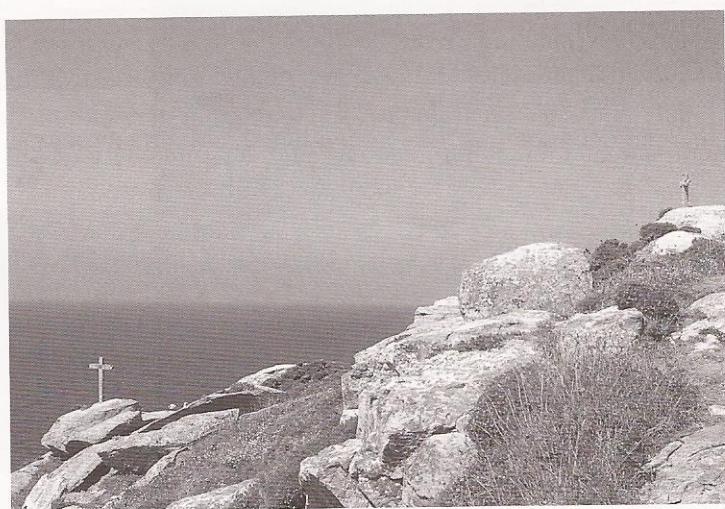

Buraco do Inferno - Ons

¿Cómo estarían aqueles mouros? Sen dúbida terían que estar absolutamente aterrorizados, sabendo que todo estaba na súa contra. Náufragos nunha illa de pequeno tamaño, moi lonxe da súa patria e en territorio que andaban a costear na procura de presas e saqueos. Certamente non lles agardaba nada bo. ¿Tentarían agocharse? Podemos pensar o que queiramos e mesmo maximalos tentando colarse polo Buraco do Inferno, pero, en realidade, isto nin sequera tería senso, porque as posibilidades dunha fuxida posterior eran absolutamente nulas. Moi posiblemente se entregaran todos xuntos, coas mans ben altas e chorando polas súas vidas. Eran en total 36 mouros, que os de Portonovo prenderon e trouxeron para terra. Certamente, as crebas foron nesa ocasión farturentas.

Capturados os infieis foron vendidos como escravos. Non coñezo documentos, que tal vez haxa, desa venda, e é mágoa, xa que, de habelos, posiblemente foran algo máis explícitos á hora de relatar as peripecias do naufraxio e a posterior captura dos 36, así como, se había máis e morreron ou se eran os únicos mouros que ían no barco. Contamos unicamente con varios documentos posteriores, dos meses de xullo a setembro, nos que aqueles mareantes tentan cobrar o que lles corresponde pola venda. Nun de 3 de xullo, dous

mareantes conceden unha carta de poder a D. Francisco de la Higuera, Capitán na Coruña, sendo Gobernador e Capitán Xeneral do Reino de Galicia o Exmo. Sr. Marqués de Mancera, pola que delegan naquel o cobro de “toda la parte o quiñón que nos tocara del valor de los treinta y seis moros esclavos. Como dos de setenta y nueve personas que fuimos a buscarlos y coxerlos a las islas de Hons. Y toda la dicha parte que nos tocara...de la venta de los dichos moros...”, etc. O día 13 do mesmo mes, un Sarxento Maior di que cobrou, en Pontevedra, de Diego Dinís, 1266 reais por 3 mouros, de 10 que ten que cobrar por mandato do citado Marqués de Mancera. O dito Sarxento Maior dá unha serie de ordes ás autoridades de Portonovo, escribían incluído, para que se acheguen a Pontevedra a cumprimentar os trámites de cobro. O día nove do seguinte mes de agosto, outro mareante, Juan Rey, fai un documento de poder ó mesmo Capitán e en todo semellante ó anterior. O día 24, preséntase Pedro Pérez da Porta, procurador xeral de Portonovo, para dar conta de que se pagaron 844 reais en moeda de vellón, valor de 2 mouros que estaban en poder de Simón Pereiras Castro...

Buraco do Inferno - Ons

O 4 de setembro, Bieito Pérez da Porta el Mozo, veciño de Portonovo, mareante e mestre da pinaza “Nuestra Señora de la Area” di que, co seu barco e mariñeiros, xunto con outros barcos e mariñeiros veciños, foi á illa á captura dos 36 mouros procedentes dun navío

C/. Plaza de la Leña, nº 6

Teléf. 986 855 211

PONTEVEDRA

Bar
RIANXO

Bar
RIANXO

que deu á costa xunto a Ons. Engade que os levaron á vila e que deron parte ó Gobernador e Capitán Xeneral do Reino e pide que se sirva pagarlle a el e ós demais mestres e mariñeiros. O mesmo día faise un documento semellante de 2 mareantes, mestres das dornas “Nuestra Señora del Rosario” e “Nuestra Señora a Digna”. E hai outro máis de Domingo do Pazo, mareante e mestre da pinaza “El espíritu Santo”, e aínda outro dun mareante distinto, pero cunha pinaza chamada como a anterior. É curioso esto, tratándose de barcos do mesmo porto, a non ser que haxa un erro do escribán.

Mouro que aguanta do púlpito na parroquia de Mourente

Son un total de 8 documentos os que eu tiven nas mans, todos eles da autoría do mesmo escribán. Por eles sabemos que, trala captura, se seguiron as normas de comunicar o feito á máxima autoridade do Reino de Galicia para que se procedera á venda legal dos mouros como escravos. Sabemos igualmente que por tres se pagaron 1266 reais e que dous custaron 844 reais. Se todos foron vendidos polo mesmo prezo, cada escravo saíu por 422 reais. Esta era a cantidade que en 1634 valía

un home en Galicia, aunque neste caso quizais fora máis preciso dicir un mouro, pois os negros, por dóciles e ornamentais, sempre tiveron máis prezo. Para facérmolos unha idea do que viña sendo este diñeiro, pensemos que con el se podían mercar, no Portonovo dese ano, uns 1 510 litros de viño. E podo engadir que ese ano os prezos andaban fóra de si, xa que, ó ano seguinte, co mesmo diñeiro poderíanse mercar 2 277 e ó seguinte 3 052 litros; logo volverían a subir os prezos e conseguintemente tamén o do viño (Cfr., para prezos, Pérez; 1979). No século anterior custaba un escravo de 30 a 100 ducados, cando un pequeno comerciante tiña que traballar todo o ano para gañar uns 70 ducados (Bennassar, 1978: 108). Os de Ons vendéronse baratos, xa que saíron ó cambio en pouco máis de 38 ducados.

En Galicia nunca houbo moitos escravos, a diferenza doutras zonas da Península, como Portugal ou Andalucía. Alí calculouse, tirando polo baixo, que en Sevilla, en 1620, habería uns 6 000, propiedade, sobre todo, de nobres e eclesiásticos (mesmo as monxas de clausura ricas levaban con elas as súas escravas) (Bennassar, 1978: 105). Non sei qué sorte correron os 36 apresados de Ons, pero temos noticias doutros, mesmo sen saír de Pontevedra. ¿Ou sería un destes aquel chamado “Moro Alí”, propiedade do cura de Marcón, D. Pedro Vázquez, nos mediados deste século XVII, e que os seus herdeiros non querían entregar ó arcebispo para ser trocado por un veciño de Pontevedra chamado Fabián Vázquez, cativo, á súa vez, dos mouros? Hai quen opina que este tal “Moro Alí” é o representado en pedra, sostendo o púlpito de Mourente. Sen dúbida, este curioso icono é unha representación transparente e errada do nome da freguesía, pero este é outro tema. Nos mediados do S. XVIII volvemos a tropezar con outro mouro cativo, fuxido e volto a capturar pola banda de Ribadeo (Rodríguez Fraíz, 1995: 187-194).

A vergoña da escravitude aínda durará moito tempo. Haberá que agardar á real ordenanza de marzo de 1836 para que se prohiba traer á Península escravos das colonias de ultramar (é dicir, de Cuba ou Puerto Rico, pois nese ano xa non quedaban outras en América). En Puerto Rico prohibiuse a escravitude en 1873 e en Cuba en 1880, aunque non se erradicou definitivamente ata 1886 (Phillips, 1990: 252).

Bibliografía:

- BENNASSAR, Bartolomé (1978): Los Españoles. Librería Editorial Argos, Barcelona.
CAAMAÑO BOURNACELL, José (1969): El Grove. Su historia. Pontevedra.
LÓPEZ FERREIRO, Antonio (1895): Fueros municipales de Santiago y su tierra. Santiago.
PEREIRA FERNÁNDEZ, Xosé Manuel (2000): A Pontevedra de Felipe II. III Premio de Investigación 1998 Xesús Ferro Couselo. Valga.
PÉREZ GARCÍA, José Manuel (1979): Un modelo de sociedad rural de Antiguo Régimen en la Galicia costera. Universidade de Santiago de Compostela. Santiago.
PHILLIPS, W. D., Jr (1990): Historia de la esclavitud en España. Ed. Playor. Madrid.
RODRÍGUEZ FRAÍZ, Antonio (1995): “Peripécia dun turco apresado pola Mariña de Guerra a mediados do século XVIII”. Cuadernos de Estudios Gallegos, T. XLI, nº. 106. IEGPS. Santiago.
SAAVEDRA VÁZQUEZ, María del Carmen (1996): Galicia en el camino de Flandes. Edición do Castro. Sada-A Coruña.

FONTE: Arquivo Histórico Provincial de Pontevedra. NOGUEIRA Y PADÍN, Gabriel de. G. 391. (3/VII, 13/VII, 9/VIII, 24/VIII e 4/IX/1634).